

Dan Negrescu

Despre noi (notă și traducere)

Ar fi superfluu să propun un excurs savant despre cunoscutul renașcentist român Nicolaus Olahus. Sunt cu totul (re)cunoscute originea sa, opera admirată până în Rotterdam de către Erasmus, rolul său politic major în regatul Ungariei. Principalele sale scrieri pentru noi românii și vecinii noștri milenari oricât ne place sau nu, rămân *Hungaria et Atila*, publicate încă din vechime împreună.

Dar titlu de mai sus se referă la „noi” bănățenii, de data aceasta; ca atare propun o traducere a fragmentului referitor la zona numită de Olahus **Provincia Timișeană** cu totul corect mai ales că nu exista încă nici în intenție conceptul „Bănățean” format în secolul XVIII. Importanța fragmentului propus stă în aceea că zona noastră apare descrisă amănunțit într-o lucrare de tip renașcentist de limbă latină, ajungând astfel să se știe de ea în Europa vremii. Încă o dată se adevărește că vectorul nostru istoric a fost eminentamente limba fostului Imperiu Roman pe o rostim în continuare.

Textul latin l-am excerptat din Nicolaus Olahus, *Hungaria et Atila, libri duo, Vindobonae, MDCCLXIII*.

Capitolul XVII Despre provincia timișeană și vecinătățile ei

1. *Din stânca sau muntele ce se află deasupra târgului Caransebeș, își are izvorul râul Timiș care, după ce scaldă fortăreața și târgul Lugoș ai cărui locuitori sunt aproape toți călărași devotați slujirii în oaste, și Possa, curge către miazăzi și ajunge la preaputernica cetate Timișoara numită astfel după chiar acest râu.*

2. *Cetatea aceasta le stă turcilor în cale pentru ca ei, dacă ar trece Dunărea, de la Samandria, să nu se poată năpusti peste Timiș și să pustiască ținuturile de hotar ale Ungariei. Acest loc este foarte populat și bogat în hrană de tot felul, mai cu seamă în pești. Râul Timiș, trecând întâi prin câmpii foarte largi, se varsă, în parte în Dunăre la jumătatea distanței dintre Samandria și Taurun sau Belograd, la malul de miazănoapte a fluviului, iar o altă parte întoarsă către apus, după ce a format câteva ostroave (unele dintre acestea pare că plutesc pe apă fiind mișcate ici și acolo din cauza tăriei vânturilor ce bat adesea printre trestii și copaci) se varsă împrăștiindu-se aproape de Tituliu, în Tisa, pe malul dinspre răsărit. Și astfel, doar o parte din el ajunge să se verse în fapt până la urmă chiar în Dunăre. Ținutul ce se află așezat între Timiș și râul Mureș se numește Timișeana.*

Pe malul de apus al Timișului se află Sarad (iar pe cel opus Ictar și Reçaș), Tzona, Beregsa, Csokoan, Aracha; cetățuile Beche și Bechkerek și multe alte așezări întărite. Pe malul și ținutul dinspre răsărit al Mureșului, începând dinspre miazănoapte către miazăzi se află rânduie Bizere, Zeudy, Zevoldin, Egreș, Sânmihai, Episcopia Cenadului cu o veche biserică demnă de a fi cercetată și datorită bunei așezări, Zombar, Deesk, Zeuitlek, iar în mijlocul regiunii – Zetzen, Zakan, Kenetz, Horokzezek, Drazlan, Galad, Monostor, Csoka. În acest ținut se găsește o abundență de pește pe care o zămislește apropierea celor trei ape curgătoare.. Cornelius Duplicius Scepperus, cavaler purtător de podoabă aurită, părtaș la adunările tainice și sfaturile împăratului Carol, om pentru care, datorită virtuților sale, simt o profundă prietenie, după ce a îndeplinit o solie la împăratul turcilor, întorcându-se către Belgia, prin Ungaria pe această cale, întrebat de mine cum i se pare Ungaria, printre alte vorbe prietenești ce ni le-am spus, mi-a răspuns că într-adevăr a venit pe acel drum timișean pustiit și de curând prădat de turci dar bogat în pește. Ba chiar, din pricina puzderiei de pește râul Timiș îi părea înnegrit și învârtit. Un morar din partea locului și-a aruncat năvodul în adâncul râului și, precum dintr-un heleşteu bogat, a scos o atât de mare grămadă de pește încât abia a putut să-i țină în năvod. Și totuși, dintr-o atât de mare grămadă n-a luat mai mulți ci și-a ales doar unul mai mare decât ceilalți, iar restul i-a azvârlit pe pământ; după această faptă însă (călătorul) s-a cam supărat pe morar văzând că aruncase atâta din cei mai buni pești.

3. între râul Timiș și Dunăre se întinde o câmpie numită Maxons în al cărei mijloc împădurit stă cetatea Ersomlyo, iar înspre Timișoara se vede Somlyo o altă cetate de câmpie. În această vastă întindere de la cetatea Timișoarei și până la malul Dunării, câmpie întinsă în lat pe mai bine de douăsprezece mile ungurești și unde e așezată spre miazăzi Samandria cetatea turcilor, a fost zărită adesea – după cum se spune – o turmă de cerbi, căprioare și ciute, în număr de trei-patru mii sau chiar mai multe. Vânarea acestora însă nu se poate face în siguranță de către ai noștri din cauza turcilor, dar nici de către aceștia din pricina alor noștri mai ales după ce au ieșit într-acolo cu vreo trei sute și mai bine de călăreți. De la ținutul Samandriei, pe malul de miazănoapte al Dunării, se află rânduie către nord: Kewy, Dombo, Haram, Buthorsin, Sânladislau, Peth, toate ocupate de către turci de mai mulți ani de zile.

4. Mai jos de podul lui Traian se află cetatea Severinului împreună cu alte trei supuse ei: Orșova, Peth, Mihald. Cârmitorul lor purta numele de ban, demnitate de mare cinste printre ai noștri. Să fi trecut vreo șaisprezece ani de când din pricina nepăsării alor noștri, am părăsit acest ținut al Banului (Banat). Nu departe de Severin se află un izvor despre care se spune că localnicii îl numesc Al Sfintei Cruci; am aflat că apa acestuia le face bine multora în lăncezelile trupului; în el nu se află nimic pângărit, iar hoiturile animalelor aruncate spre încercare – zice-se – au fost azvârlite afară din apă puțin după aceea; iar pe timpul nopții par a se vedea aici arzând niște făclii, nici eu nu știu de ce fel. Din aceste pricini izvorul e la mare cinstit și la turci. Acestea le-am auzit odinioară de la slujitorul lui Barnaba Belay, banul aceluia ținut, oameni în care se poate avea încredere deplină.